

Araştırma Makalesi
(Research Article)

Egemia, 2020, 6: 39-69

Yeliz GENÇER¹

Orcid No: 0000-0003-4621-7937

¹ Öğr. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi,
Gölpazarı MYO, Reklamcılık Bölümü

sorumlu yazar: yelizgencer@hotmail.com

Anahtar Sözcükler:

İletişim, Sözsüz İletişim, Mustafa Kemal
Atatürk.

Keywords:

Communication, Nonverbal Communication,
Mustafa Kemal Atatürk.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Sözsüz İletişim Yönetimi*

The Nonverbal Communication Of Mustafa Kemal Atatürk

Alınış (Received): 23.01.2020

Kabul Tarihi (Accepted): 30.04.2020

ÖZ

Atatürk'ün sözsüz iletişim yönetimi kapsamında ortaya konulan bu çalışmada, Bilgi ve Belge Kaynaklarının Kullanılması Yöntemi kullanılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı ve Atatürk Araştırma Merkezinin yayınladığı fotoğraf albümlerinde toplamda 2072 fotoğraf ve buna ilaveten müzelerde bulunan ve internet ağında yer alan fotoğraf incelemelerinde bulunulmuştur. Atatürk'ün beden dili, görüntülerinin yer aldığı video-belgesel ve fotoğraf incelemeleri sonucunda değerlendirilmiş ve bu araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler, Atatürk'ün sözsüz iletişimini görmemizi olanaklı hale getirmiştir. Çalışma Mustafa Kemal Atatürk'ün güçlü imajının; sergilediği tavırlar, verdiği pozlar, içinde bulunduğu alan ve etkileyici jestlerindeki enerjiyle ortaya çıktığını göstermiştir. Araştırma, Atatürk'ün sözsüz iletişimi de etkili kullanan güçlü bir iletişimci olduğunu görmemizi sağlamıştır.

ABSTRACT

In this research relating to the nonverbal communication management of Atatürk, the method of using Information and Document Resources has been used totally in the photo albums published by the General Staff of Turkish Armed Forces and Atatürk Research Center and 2072 photographs in addition to this, the photographs presented in museums and the internet web have been researched. The body language of Atatürk was evaluated as a result of video-documentary and photographic analysis of this images and the information that has been obtained as a result of these researches have made it possible for us to see Atatürk's nonverbal communication. The study has shown that the strong image of Atatürk, his attitudes, poses and impressive gestures. The research has enabled us to see that Atatürk is a powerful Communicator who uses nonverbal communication effectively.

* Bu makale "Siyasal İletişim Yönetiminde Mustafa Kemal Atatürk'ün Lider İmajı" (2017) adlı tez çalışmasından türetilmiştir.

GİRİŞ

İletişim yönetimini başarılı bir şekilde gerçekleştiren Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu imajı kapsamında yapılan araştırmalar ve analizler sonucunda önemli bilgiler elde edilmiş ve bu bilgiler ışığında Atatürk'ün sahip olduğu imajının, sözsüz iletişimi başarılı bir şekilde yönetmesinde önemli bir etken olduğu ve halkıyla kurmuş olduğu iletişime yön verdiği görülmüştür. Araştırma, Atatürk'ün dünya milletleri tarafından saygı ve hayranlık duyulan bir lider olduğunu ve iletişim yönetimiyle kendine önemli bir alan yarattığını göstermektedir. Sözsüz iletişim bileşenleri yüz ifadeleri (mimikler) ve gözler, ses özellikleri (sesin dili), jestler ve postür, kişisel görünüm (fiziksel görünüm-dış görünüm), zamanın dili, mekân kullanımı olarak altı aşamada değerlendirilmiştir.

Sözsüz iletişim, mesajların toplumsal kitlelere gönderilmesi ve davranış değişikliği yaratılmasında, büyük etki gösterimine sahip iletişimsel bir alandır. Sosyolojik algının oluşturulması, kamuoyunun güven ve desteğinin sağlanmasında iletişim çalışmaları ve bu çalışmaları yürüten liderin sahip olduğu özellikleri büyük önem teşkil etmektedir. Makale çalışmasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri, Mustafa Kemal Atatürk'ün sözsüz iletişim yönetiminde ortaya koyduğu liderliği ele alınmıştır. Bu çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'ün sözsüz iletişim yönetiminde önderliğini ortaya koyarken göstermiş olduğu yaklaşımların ve imajının liderliğine olan katkısını görünür kılmayı amaçlamaktadır. Kitleleri harekete geçirebilmede bir liderin sözsüz sinyalleri önem teşkil etmekte ve beden dilinin doğru kullanımı etkileşim sürecinin daha sağlıklı gelişmesine imkân tanımaktadır. Bu çalışma, Mustafa Kemal Atatürk'ün sözsüz iletişimini kapsamlı bir şekilde ele alması ve araştırma yöntemleriyle desteklemesi açısından önem taşımaktadır. Araştırmada amaç, etkili siyasal iletişim yönetiminde Atatürk'ün lider olarak takip edilmesi ve örnek alınmasında sahip olduğu imajı doğrultusunda sözsüz bileşenlerin önemli bir unsur olduğunu ve imajının liderliğine olan katkısını açıklamaktır. Bu çalışmanın temel kapsamını, iletişimi yöneten Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğinin bir parçası olan beden dili oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında ortaya konulan analizler ve bulgular sonucunda önemli bilgiler elde edilmiş ve bu bilgiler Atatürk'ün iletişimi başarılı bir şekilde yönetmesinde, beden dilinin önemli bir unsur olarak ortaya çıktığını göstermiştir. Sözsüz iletişiminin, halkıyla kurduğu iletişime yön verdiği görülmüştür. Atatürk'ün etkili iletişim becerisi bu doğrultuda ulusal ve uluslararası platformda örnek teşkil etmiş gerek kendi milleti gerek dünya milletlerince saygı ve güven duyulan bir lider konumuna ulaşmasını sağlamıştır. Araştırma,

iletişim yönetiminde Mustafa Kemal Atatürk'ün lider olarak takip edilmesi ve örnek alınmasında sahip olduğu beden dilinin ne derece etkili olduğu üzerinde durmaktadır. Sözsüz iletişim yönetiminde liderin önemine vurgu yapan bu araştırmada amaç Mustafa Kemal Atatürk'ün iletişimde önderliğini ortaya koyarken göstermiş olduğu yaklaşımların ve davranışlarının başarılı liderliğine olan katkısını açıklayarak, sözsüz iletişimin önem teşkil ettiğini görünür kılmaktır. Bir liderin halkıyla kurmuş olduğu iletişimde, sahip olduğu beden dilinin ne denli etkisinin olduğu, doğru bir imajla sahneye çıkan Atatürk'ün farklılığını ortaya nasıl koyduğu anlaşılmaya çalışılmış ve liderin sözsüz iletişim bileşenlerinin insanlarla kurulan iletişimde ve ilişkide öneminin olup olmadığı üzerinde durulmuştur.

SÖZSÜZ İLETİŞİM

Kişilerarası iletişim türlerinden biri olan sözsüz iletişim, sözcüklerle değil, hareket ve davranışlarla gerçekleşen bir iletişim türüdür. İletişim sürecinde sözlü iletişimi pekiştirmek amacıyla kullanılmakta, duygu ve tavırların düzenlenmesi suretiyle sözlü iletişim desteklenmektedir. Konuşan kişi, el ve kol hareketleri ile, yüz ve bedeninin de yardımıyla konuşmada akıcılığı yakalamaya çalışmaktadır. Aynı esnada dinleyen kişinin yüz ve beden ifadelerine bakarak karşısındakinin, kendisini dinleyip dinlemediği ve mesajı nasıl algıladığı konusunda bilgi sahibi olmakta ve bu esnada karşımızdaki kişinin psikolojik durumu hakkında da ipuçları yakalayabilmekteyizdir. Kişinin yüz ifadelerine, jest ve mimiklerine, o anki fiziki mesafesine ve dış görünüşüne bakarak önemli bilgiler, önemli ipuçları elde edilebilmektedir. Düşünceler en iyi şekilde sözlü, duygular ise sözsüz iletişim yoluyla ifade edilmektedir (Işık, 2018, s:69).

İletişim türlerinden birini oluşturan sözsüz iletişim, iletinin gönderilmesi ve alınmasında iletişim sürecine sağlamış olduğu kolaylık ve kişinin duygu durumunu en iyi şekilde ifade etmesine imkân tanıyan özelliği ile birincil öneme sahip bir iletişim biçimidir. Sözlü iletişimi destekleyici bir yapı çizen sözsüz iletişim, içinde barındırdığı unsurlarla iletişimin açık, anlaşılır ve görünür olmasını sağlamaktadır. Beden dili evrensel bir dildir, diğer bir deyişle dünyanın her yerindeki farklı insanlar tarafından kullanılmaktadır. Sözsüz iletişimde kullanılan işaretler ise, çeşitli kültür ve toplumlarda farklı anlamlar içerebilmektedir. Aracısız bir şekilde gerçekleşen sözsüz iletişim, içinde bulunduğumuz andaki duygu ve düşüncelerimizi en iyi şekilde yansıtmaktadır. Tüm insanlığın ortak dilini oluşturan sözsüz iletişim, insanlık tarihi kadar eski bir iletişim biçimidir ve tek başına bir anlam ifade ettiği kadar sözlü iletişimi destekleyici bir işlev de üstlenmektedir.

İnsan, toplumsal çevresiyle iletişim kurabilmek için bir dile gereksinim duymuştur. Bu dil, yalnızca sözlü iletişimde sesçil dizginin (ses telleri, dil, dişler vb.) aracılığıyla oluşan dil değil, daha insanlık tarihinin başında, insanoğlunun yaşamış olduğu evrim öncesinde kurduğu iletişim sırasında kullandığı dildir (Perçin Akgül, 2014, s:34). Beden dili, kişinin duygusal durumunun dışa yansımadır. 1950’lerde vücut dilinin öncü bir araştırmacısı olan, Albert Mehrabian, mesajın toplam etkisinin yaklaşık %7 sözel (yalnızca kelimeler), %38 ses tonu ve %55 sözel olmayan sinyaller olduğunu ortaya koymuştur. Antropolog Ray Birdwhistell, sözel olmayan iletişimi “kinesic” olarak adlandırdığı orijinal bir çalışmanın öncülüğünü yapmıştır. Birdwhistell, insanlar arasında gerçekleşen sözsüz iletişim oranıyla ilgili benzer tahminlerde bulunmuştur. Ortalama bir insanın günde yaklaşık on ya da on bir dakika konuştuğunu ve ortalama cümlenin yalnızca 2,5 saniye sürdüğü konusunda tahminlerde bulunmuş, Mehrabian gibi, yüz yüze iletişimin sözlü bileşeninin %35’den az olduğunu ve iletişimin % 65’inden fazlasının sözsüz yapıldığını keşfetmiştir (Allan ve Barbara, 2004, s:9-11).

Beden dili olarak da adlandırılan sözsüz anlatımlar, insanlığın tarihiyle birlikte başlamıştır. Konuşulan dil, dilin kullanılış şekli, ses tonu, yazılı iletişimde yazının biçimi, içinde bulunan ruhsal durum, gönderici ve hedef kitle durumundaki kişinin dile getirmek istediklerine ilişkin bir anahtar oluşturur. Duygu ve düşüncelerin kelimelere dökülmediği durumlarda bir bakış, başın bir dönüşü, kavrayan bir jest, savunucu bir mimik, binlerce kelimedenden fazla anlam taşımaktadır. İlk anlık etkiyi yaratan faktörler; kişinin beden dilinden, kullandığı kelimelere ve kişinin taşıdığı aksesuarlardan, içinde bulunduğumuz ortamın nesnelere kadar, geniş bir dağılım alanını oluşturur (Tutar vd. 2017, s:47).

SÖZSÜZ İLETİŞİMİN ÖĞELERİ

Günlük yaşamdaki ilişkilerde başvurulan bir yöntem olan sözsüz iletişim bazen anlam yaratmada, çoğu kez bilincinde olmaksızın ama kaçınılmaz olarak sürekli kullanılan bir iletişim biçimidir. İletişimde kullanılan ses tonlaması, yüz ifadeleri, mimikler, beden hareketleri, jestler sözsüz iletişimin bir parçasıdır. Bu özellikler ancak sözlü iletişimle birlikte etkin olmaktadır (Oyur ve Sönmez, 2010, s:131). İnsan bedeninin iletişim yönü ile ilgili bilimsel yaklaşımların ilki olarak Charles Darwin’in “İnsan ve Hayvanda Duyguların İfadesi” (1872) adlı yapıtı sayılmaktadır. Darwin’in biyoloji alanında açtığı yolu, yüzyılımızda alanlarındaki kuramsal ve yöntem bilimsel gelişmelere bağlı olarak psikologlar, sosyal-psikologlar, toplumbilimciler, antropologlar izlemiş ve bu konuda güvenilir bir bilgi birikimini sağlamışlardır. Böylece ses tonu, ses tonundaki yükselme ve alçalmalar gibi dil ötesi öğelerin, yüz ifadesi ve beden

hareketlerinin ve bedeninin mekândaki konumunun iletişim açısından önemi ve özellikleri belirlenmiştir (Zılloğlu, 2018, s:167). Sözsüz iletişim; yüz ifadeleri, ses özellikleri, jestler, kişisel görünüm, zamanın dili ve mekân kullanımı gibi unsurları kapsayan alanlardan oluşmaktadır.

YÜZ İFADELERİ (MİMİKLER) VE GÖZLER

İnsanın iletişim anında duygu ve düşüncelerini aktarmada en dikkat çeken yeri yüzü ve gözleridir. Duygu ve düşüncelerin yüz hareketleri aracılığıyla karşı tarafa aktarılmasına mimik denir. Yüz, duyguları ifade etmede temel alandır ve duyguların tür ve yoğunluğunu ortaya çıkarır. Yüz ve özellikle gözlerdeki ifade duyguların aktarılmasında en önemli kanaldır. Mimiklerin bilinçli ve bilinçsiz şekilde aktarımı söz konusudur. Bilinçsizce yapılan mimikler daha doğru mesajları ifade ederken bilinçli mimikler yönlendirme denemelerine açık oldukları için hoşlanılmayan bir durum ortaya çıktığı zaman bilinçli olarak yüz ifadesi zıt sinyaller aktarabilir. İstmeden dostça selam vermeye çalışmak, sahte bir gülümseme gibi mimikler ortaya çıkabilir. Özellikle hayret, korku, kızgınlık, şaşkınlık, öfke, üzüntü, tiksinti, mutluluk gibi duyguların ifadesi bilinçdışı mimikler olarak bilinir (Geçikli, 2008, s:310-311)

İletişim sırasında insan bedeninin en dikkat çeken yeri yüzü ve gözleridir. Yüzdeki ifade, duyguların iletiminde sözlerden sonraki en önemli iletişim kanalıdır. Yüz ifadelerini saklayabilmek herkesin yapabileceği bir beceri değildir ve herkes tarafından kolayca algılanabilir. Yüz ifadeleri, genellikle bilinçli olarak gerçekleşmektedir. Memnuniyet veya kızgınlık ifadesi vermek için yüzdeki kaslarımızı hareket ettiririz. Karşılaştığımız bir kişi bizim üzgün ya da mutlu olduğumuzu yüz ifadelerimizden anlayabilir. Mimikler yüz kaslarının mesaj gönderme amacına yönelik olarak kullanılmasıdır. Yüz ifadeleri içinde gözlerin ayrı bir yeri vardır. İnsanlar bilincinde olmasalar da başkalarının bakışlarına önem verirler. Bu konuda yapılan bir araştırma ilişkide bulunulan kişilerin olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmesinde gözlerin, belirgin bir rol oynadığını açığa çıkarmıştır. Konuşurken karşısındakinin gözlerinin içine bakan, gözlerini kısık değil açık tutan, bakışlarını yere değil yukarı yönelten kişiler olumlu; bunların karşıtını yapanlar ise olumsuz olarak tanımlanmaktadır (Oyur ve Sönmez, 2010, s:132). Yüzümüzde bulunan 20 kas grubunun beyinden gelen mesajlarla kasılıp gevşemesiyle ortaya çıkan duygu yansımasına mimik denilmektedir. İçimizde hissettiğimiz ve ancak yoğun olan duygulanma vücudun dışında kendini göstermektedir. Mimikler bu yüzden gözlenebilir, içten dışa yansıyan duyguların davranışlarıdır. Mimikler bir iletişimi başlatma, devam ettirme, bitirme gücüne sahiptir. Mimikler yüzü anlamlı kılmaktadırlar (Kaşıkçı, 2006, s:91-92).

Yüze ilişkin sunumlar, aynı şekilde jestler gibi, ileti gönderilen sözleri tamamlamak, doldurmak için aralıksız kullanılmaktadır. Günlük yaşamda, bireyler genellikle en fazla vücut ve yüz sunumlarını denetlemeye çalışmaktadır (Lazar, 2019, s:55). Yüzümüzde görünür hale gelen hislerimiz konuştuğumuz kişilere bizim ruhsal durumumuz hakkında bilgi vermekte ve onlara konuşup konuşmak istemediğimizi, konuşmak veya dinlemek mi istediğimizi, söyleneni anladığımızı, söylenenden şüphe mi ettiğimizi veya destekleyip desteklemediğimizi anlatmaktadır. Mimik duygusal yaşamımızla ilgilidir ve yönlendirme denemelerimize açıktır (Schober, 1999, s:3839)

Yapılan araştırmalara göre insan vücudunun en çok dikkat çeken yeri yüz bölgesidir. Yüz bölgesinde bulunan 43 kas ile 10.000 yüz ifadesi oluşturabilirken, bunların çok azı ile karşıdaki insanlara mesaj verilebilmektedir. Yine de insan, yüzü yardımıyla neşe, hüznün ve kırgınlık gibi pek çok ifadeyi karşıdakine anlatabildiğinden, yüz ifadeleri sözsüz iletişimde önemli bir yer tutmaktadır. Bazı beden dili kodlarının, ülkeden ülkeye hatta bölgeden bölgeye farklı anlamlar ifade ettiği bilinen bir gerçektir. Buna karşılık dünyanın neresine giderseniz gidin aynı anlamın yüklendiğini görebileceğimiz “şaşıрма, tikslenme, küçümseme, korku, öfke, üzüntü ve mutluluk” olmak üzere 7 evrensel yüz ifadesi bulunmaktadır (Işık, 2018, s:70).

SES ÖZELLİKLERİ (SESİN DİLİ)

Bireyin sahip olduğu ses özellikleri diğer bir deyişle; sesinin kalitesi, hızı, ses gücü, tınısı, duraksamaları, yapmış olduğu vurgulamalar, tonlama, sözsüz birçok mesaj taşımaktadır. İnsanlar üzerinde etki uyandırma mekanizması olarak kullanılan ses özellikleri, ikna için vazgeçilmez bir unsur olmaktadır. Yüksek, canlı, kendinden emin, vurgulu, parazitsiz, akıcı bir konuşma sesin ikna etme gücünü ortaya çıkararak, bireyin güvenilirliğine katkı sağlayacaktır. Sesimizin tonu ne çok hızlı ne çok yavaş olmalı, tonlama ve vurgu konuşma esnasında kullanılarak, ses rengi görünür kılınmalı ve göz teması bu duruma eşlik etmelidir. Dil yoluyla betimleme yapmak yani sert ya da yumuşak bir vurgulama iletişim sürecine etki etmektedir. Örneğin; her zaman diyalog içinde olduğumuz bir kimsenin yumuşak ve sevecen ses tonu, yerini resmi ve soğuk bir üsluba bıraktığında, ilişkinin biçimiyle alakalı farklı mesajlar algılanmaktadır.

Mesajlar genellikle sesin vurgularıyla gönderilmektedir. Seste kullanılan farklı vurgular, sözlerin anlamlarından daha fazlasını iletmektedirler. Bir annenin çocuğunu severken kullandığı sözleri üretirken, çıkardığı sesin rengi ve müziği, salt sözcüklerin ifade ettiğinden daha fazlasını anlatmaktadır. Sesin rengi ve müziği, kaynağın gizlediği önyargılar, güçlü inanç

ve duygular gibi özelliklerinin yanı sıra sosyo-ekonomik alt yapısı, eğitim düzeyi ve doğum yeri gibi özelliklerini de anlamamızı sağlayabilmektedir. Ne söylediğimiz değil, nasıl söylediğimiz dikkate alınır sözü ses tonunun ve sözcüklerin vurgulanma biçimi, mesajın anlamına güzel bir örnektir (Oyur ve Sönmez, 2010, s:135). Sözlü iletişimde konuşan kişilerin seslerinin tonu, ritmi, yükselip alçalması, monotonluğu, tınısı gibi özellikleri duyguları aksettiren ve çoğu kez sözlerin anlamına ışık tutan sözsüz iletişim öğeleridir. İletişimde bulunan kişilerin birbirleri üzerinde yarattıkları izlenim ve söylenenlerle ilgili yorumlamada sesin özellikleri önemli rol oynar. Güvenilir, yeterince güçlü bir ses tonu ile ve yerli yerinde vurgularla konuşmanın ikna edici gücü yadsınmamaktadır. Ses tonu, yalan söylerken ya da korkumuzu saklarken bizi ele verebileceği gibi, söylediklerimizi doğrulayan bir tanıklıkta yapabilmektedir (Zılhoğlu, 2018, s:166).

JESTLER VE POSTÜR

İnsanların duygu ve düşüncelerini daha iyi aktarmak için el, kol ve başlarıyla yapmış oldukları hareketlere jest denilmektedir. İnsanlar birbirleriyle iletişim kurarken birçok jestten faydalanırlar. Bir kişinin duruşu ve yürüyüş tarzı da kişi hakkında bilgi vermektedir. Örneğin, kişinin ruh hali, kendisini nasıl algıladığı ve kişinin statüsü hakkında bilgi vermektedir (Geçikli, 2008, s:311-313). Bir kültüre mensup bireylerin yararlandığı jestler, başkalarının kullandığı jestlerden kimi kez bütünüyle birbirinden farklıdır. En azından birbirinin benzeri olmayabilir. Demek oluyor ki, sözgelimi başın eğikliği, bu işareti tanımayan kültür mensuplarının birileri için inkâr, başkaları için onayı işaret edebilmektedir (Lazar, 2009, s:55). İletişim sürecinde tüm vücut mesajın iletilmesinde, etkin bir rol alır. Baş, kollar, eller ve vücudun diğer unsurları ile yapılan jestler, sözsüz iletişimi sağlayan temel öğelerindendir. Örneğin, bir öğretmenin kullandığı jestlerle; elleriyle yaptığı bir şekil tasvir edici, bir öğrenci konuşurken onu başıyla onaylaması pekiştirici, tahtaya vurması vurgulayıcı, eliyle sıraya vurarak ses çıkarması dikkat toplayıcı işlev görmektedir. Jestler aşırı derecede ve sürekli olarak kullanılmalıdır. Çünkü jestlerin aşırı derecede kullanımı, izleyenlerin dikkatinin asıl mesajdan çok bu jestlere yönelmesini sağlayabilir. Beden dilini, jestler, mimikler, oturuş, duruş gibi çeşitli tavırlar oluşturmaktadır (Oyur ve Sönmez, 2010, s:132-133).

Psikologlar irade dışı-bilinçsiz olarak yapılan jestlerin, örneğin el hareketlerinin, kişinin saklamak istese de duygularını açıkça ortaya koyduğunu kabul ederler. Titreyen parmaklar, sıkılmış bir yumruk, gergin bir baş ve gövde duruşu ne denli kontrol edilirse edilsin yoğun bir gerilimin dışı vurumudur (Zılhoğlu, 2018, s:174). Doğal jestler bedeninin merkezinden kaynaklanır ve içten dışı doğru hareket eder. Yapay, zorlama jestlerse belli bir bölgede etkin

olur. Genel olarak beden ve zihin koordinasyonunun zayıfladığı böyle durumlarda, bedenin diğer bölümleri harekete eşlik etmez, desteklemez. Gerekinden daha fazla kullanılan jest ve mimikler, sözcüklerin anlattıklarına eşlik etmeyen parazit görüntü niteliği taşır ve dinleyicinin dikkatini sözcüklerden uzaklaştırır (Serimoğlu, 2013, s:65-66). Beden dilinde mimiklerden sonra en çok kullanılan ve dikkati çeken el-kol hareketleridir. Özellikle eller ve parmaklar insanın duygu ve düşüncelerini sözsüz olarak dile getirirler. İnsanın, en çok iş gören düşünsel yaratıcılığını somut ürünlere dönüştüren organı olan ellerini ‘konuşturması’ da kaçınılmazdır. İster bilinçli ister bilinçsizce kullanılsınlar ve algılsınlar jestlerin iletişimi zorlaştırıcı ve engelleyici ve bazen ilişkileri zedeleyici bir boyutu da vardır. Elin tersi ile itme hareketi, konuşurken ve dinlerken kolları kavuşturma, başı gereğinden fazla yukarı ve geri atma gibi davranışlar genelde itici olarak algılanan ve iletişim sorunları yaratabilecek jestlerdir (Oyur ve Sönmez, 2010, s:142). Kişinin elleri ve kollarının bağlı ya da açık olması, omuzların dik ya da çökük duruşu, ayakların yönü ve pozisyonu bir mesaj niteliği taşımaktadır. El ve kollarımızı kullanarak yaptığımız jestler ile konuşmamızın etkisini yoğunlaştırmakla beraber baş hareketlerimizle uzlaşma, anlaşma mesajları verebilmekteyiz. Sıcaklık, huzur ve güven telkin etmede dokunma önemli bir araçtır. En olağan temas bile pozitif duygular yaratabilir. Kabul edilen dokunma normları karşı tarafın cinsiyet, yaş, statü, akrabalık ve kültürel geçmişine göre değişmektedir (Geçikli, 2008, s:313). Birisi açılmak veya dürüst olmak isterse, avuçlarının tümünü ya da bir kısmını diğer kişiye gösterecektir. Çoğu vücut dili sinyalleri gibi, bu da tamamen bilinçsiz bir jesttir, diğerine gerçeği söyleyen bir 'sezgisel' his vermektedir (Allan ve Barbara, 2004, s:33). Bacakların duruşu, beden dilinin bir diğer konuşma biçimidir. Tıpkı gövde ve baş hareketlerinde olduğu gibi, ayakların duruşuyla da ilişki kurulan kişiye veya konuya ilgi duyulup duyulmadığı aktırabilmektedir. Konuşulan kişiye doğru bacak üstüne atmak, bu hareketi ayakların konumuyla da desteklemek iletişim içinde bulunulan kişiye karşı ilgi duyulduğunu yansıtmaktadır (Dincer, 1998, s:42). Milyonlarca yıl boyunca ayaklarımız ve bacaklarımız bizim ilk hareket araçlarımız olmuşlardır ve hayatta kalma stratejimiz olan “savaş, kaç ya da donakal”a karşı tepkilerimizin ön cephesini oluşturmuşlardır (Kinsey Goman, 2010, s:129). Kişinin bedensel duruşu (postür), içinde bulunduğu durum hakkında bilgi verir. Beden duruşuna bakarak, kişinin iç dünyasıyla, duygu ve düşünceleriyle ilgili (güvensiz, kararsız, ilgisiz, kırgın vb.) fikir sahibi olabileceğimiz gibi, kişilerin grup içindeki vücudunu yönlendiriliş biçimlerine bakarak da birbirleriyle olan iletişimleri hakkında ipuçları elde edebiliriz. Değişik ortam ve koşullarda bedenimizin duruş şekli farklılık gösterir. Beden duruşu, gövdemizin merkezi ile yakından ilgilidir ve göğsümüzün odak noktası, bedensel ifade merkezi

olarak kabul edilmiştir. Kişinin oturuş esnasında bedeninin aldığı biçim, onun iç dünyası konusunda fikir verir. Dik bir oturuş, dik bir duruşta olduğu gibi, güven, canlılık ve hayat enerjisi ifadesidir. Buna karşılık çökük bir oturuş çekingenliği ve kişinin azalmış hayat enerjisini gösterir (Bahar, 2016, s:76-77). Başımız, bedenimizin ana kontrol merkezi gibidir. Bütün beden ana kontrol merkezi tarafından idare edilmektedir. Bir masada karşılıklı oturan çiftler arasında ilgilenme sinyali, kafaların birbirine yaklaştırılması ve göz temasının daha yoğun yaşanmasıyla sağlanmaktadır. Birbirine kafaları, bakışları, bedenleri yaklaşan çiftler, duygusal yakınlığa da girmektedirler (Kaşıkçı, 2006, s:99-100).

KİŞİSEL GÖRÜNÜM (FİZİKSEL GÖRÜNÜM-DIŞ GÖRÜNÜM)

İnsanların görünüşleri, sosyal kimliklerinin oluşumunda yardımcı olur. İnsanlar fiziksel çekiciliğinin nispetinde size tepki verirler. Bireyin yüz özellikleri ve vücut tipi sınırlamalar getirirse de çoğunluk çekiciliğini bir dereceye kadar kontrol edebilir. Giysiler, aksesuarlar ve tarz görünümü değiştirir (Geçikli, 2008, s:313). Bir kişinin dış görünümü, giyim tarzı, kullandığı aksesuarlar, kişisel bakımı, gözlükleri çevresine belirli mesajlar iletmektedir. Kıyafetler nesnel iletişim kanallarının belki de en belirgin biçimde kullanılış biçimidir. Kişilerin dış görünüşlerine bakarak onların; ekonomik durumları, eğitim düzeyleri, güvenilirliği, sosyal konumu, kültürel temeli, başarısı vb. özellikleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayacak iletişim sinyalleri alabiliriz. Kişinin giyim stili, seçtiği markalar, saç kesimi, sakal-bıyık, gözlük, sigara, puro ya da pipo kullanması, rozet veya değişik aksesuarlar takması vb. yaratmak istediği imajı, ne tür bir kişilik yapısına sahip olduğu ve diğerleri tarafından nasıl görünmek istediği ile ilgilidir. İnsanların kıyafetlerinden hangi statüye sahip olduğunu da anlayabilir ve iletişimimizi ona göre kullanmaya çalışırız (Bahar, 2016, s:96). Fiziksel görünüm, konuşmayı başlatan kişi için ipucu olmanın yanı sıra, kendisine hitap edilen içinde önemlidir. İnsanlar kendilerini nasıl tanımlıyorsa, başkalarının da kendilerine öyle hitap etmesini isterler. Kişiler arası iletişimde giyimin önemi büyüktür. Yerine, zamanına uymayan giyim çok değerli nice sözün üstünkörü dinlenmesine ve yanlı olarak algılanmasına neden olur. Örneğin; bir topluluğun önünde konuşma yapmaya hazırlanan genç, günlük yaşamında giydiği kot ile konuşmasını yaparken insanlar daha onun konuşmasının nasıl olduğunu düşünmeden bu daha çocuk diyebilir. Eğer resmi giyinmiş olsaydı daha çok dikkate alınırdı (Oyur ve Sönmez, 2010, s:139).

ZAMANIN DİLİ

İletişim süreci çerçevesinde kişilere gereken zamanı ayırmak ya da ayırmamak o kişiye verilen değerın önemini gösterir. Birçok kültürde insan başkalarını bekleterek önemliliklerini sergiler veya dakik olmaya saygı duyarlar. (Geçikli, 2008, s:313). Zaman, sözsüz iletişimde önemli bir yere sahiptir ve zaman, sözsüz iletişimin önemli bir unsurudur. Zaman güç ve itibardır. Size ne kadar çok zaman ayrılırsa o kadar güç ve itibar sahibisiniz demektir. Verdiğiniz randevularınıza ne kadar itibar gösterilirse, kendinizi o kadar önemli sayar, randevularınızın aksatılmasından veya randevunuza gelinmemesinden size verilen değerın ölçüsünü çıkarmaya çalışırsınız. (Oyur ve Sönmez, 2010, s:129). İletişim sürecinde bir bireye gereken zamanı ayırmak ya da ayırmamak o bireye verilen önemin derecesini gösterir. Bu nedenle zaman, sözsüz iletişimde önemli unsurlardan birisidir (Mısırlı, 2017, s:80-81). Bazı kültürler ve bazı insanlar için zamanında hareket etmek, önceden belirlenmiş bir buluşmaya/görüşmeye zamanında gitmek önemlidir, bazıları için değildir. Kuşkusuz bu, farklı anlayış ve alışkanlıklara sahip kişiler için önemli ilişki ve iletişim sorunları yaratabilir. Bir yerde zamanında bulunmak/bulunmamak genelde ilişkiye, kişiye verilen önem açısından değerlendirilir. Bu durum, ilişkilerin biçimi ve düzeyi ile yakından ilgilidir. Resmi ilişkilerdeki gecikmenin kabul edilebilir sınırı ile, arkadaş ilişkilerindeki aynı değildir. Buna bağlı olarak, gecikme için özür dilemenin ve açıklama yapmanın biçimi ve ölçüsü de değişik olur. Resmi ilişkilerde kabul edilebilir sınır içindeki kısa süreli bir gecikme için özür dileme yeterli olurken, bu sınır biraz aşıldığında doğru olmasa da geçerli gerekçe belirtmek zorunlu hale gelir. Bu sınırı çok aşan durumlarda ya ilişki kurmak ya da gerekçeleri kabul ettirmek olanağı ortadan kalkar. Oysa, yakınlarla ilişkilerde duruma ve konuma göre daha yalın ve içten açıklamalar yeterli olabilir. Uzun süreli ya da yinelenen gecikmeler, hakaret ya da sorumsuzluk olarak değerlendirilebilir (Zıllıoğlu, 2018, s:181).

MEKÂN KULLANIMI

Merkezinde kişinin vücudunun olduğu ve bir küre gibi insanın etrafını kapladığı varsayılan alana kişisel alan denir. Bu alanın büyüklüğü, cinsiyete, statüye ve kültüre göre değişiklik gösterir ve bize iletişimin türü, boyutu, ilişkinin özellikleri hakkında bilgi verir (Işık, 2018, s:68). Alanı kaplama ve alan içindeki hareket biçiminiz, duygularınızı ve başkalarının sizi algılama şeklini etkilemektedir. Kendilerini başkalarıyla ilişkili olarak nerede konumlandıracaklarını bilen insanlar, etkileşimi kontrol etmekte, ne zaman yakın ve özel kalacaklarını ne zaman geri çekileceklerini bilmektedirler (Kuhnke, 2007, s:195). Kişiler

arasında gözlemlenmesi mümkün olan en temel farklılık, mekânı bir başka deyişle kendilerine ait olan alanı kullanım şekilleridir. Kişilerin sosyal ve kişisel alanlarını kullanma ve algılamaları üzerinde yoğunlaşan çalışma, proksemik olarak adlandırılmaktadır. Edward Hall'a göre, herkesin kendisini çevreleyen ve "balon" olarak adlandırılan bir psikolojik alanı vardır. Bu balon, kişinin kültürel geçmişine, duygusal durumuna ve yaptığı aktiviteye göre genişleyebilmekte ya da daralabilmektedir (Dincer, 1998, s:65). İnsanlar kendi çevrelerinde oluşturdukları boş mekânlarla mesaj iletirler. İnsanlara olan uzaklığımızı ayarlayarak onlara olan ilişkimizi anlatmaya çalışırız. Sevdiğimiz insanlara yakın durmayı tercih ederken, daha az sevdiğimizle aramızda biraz daha fazla mesafenin bulunmasına dikkat ederiz. Mekân kullanım şekli, dostluğun bir göstergesi olabileceği gibi, statünün de bir göstergesidir (Tutar ve Yılmaz, 2013, s:94).

İletişimde bulunurken, kaynak ve hedef arasındaki fiziksel mesafe iletişim sürecini etkilemektedir. Bireylerle, iletişimde buldukları kişiler arasında oluşturdukları alan, ilişkilerinin düzeyini belirler. Ancak bu mesafeler kültürden kültüre farklılıklar gösterebilir. Sıcak ve samimi olduğumuz kişilerle kişisel alanı kullanırken, samimi olmadığımız kişilerle iletişimde sosyal alanları kullanırız. Beden dilinde, dört tür iletişim mesafesi bulunmaktadır. Bunlar; (Mısırlı, 2017, s:81).

- ✓ Mahrem alanlar: 0-25 cm
- ✓ Kişisel alanlar: 25-80 cm
- ✓ Sosyal alanlar: 80-200 cm
- ✓ Genel alanlar: Sosyal alanın dışında kalan mesafelerdir.

Mekân, iletişimde genellikle çok örtülü biçimlerde etkili olduğundan öneminin ve iletişimsel değerinin çoğu kez farkına varılmaz. Oysa iletişim ortamını oluşturan temel etkenlerden biridir. Araştırmalar kişiler arasındaki ilişkilerde ve iletişimde mekânın kullanımının-mesafenin hem sözel iletiler üzerinde etkili olduğunu, hem de tek başına bir sözsüz iletişim biçimi oluşturduğunu göstermiştir. Mekân kullanımının bir boyutu psikolojik bir boyutu da kültürelidir. Hoşlandığımız insanlar için kişisel mesafemizi genişletir, hoşlanmadıklarımız için daraltırız. Toplumsal konum olarak bizden farklı olan kişilerle mesafemizi uzak tutar, eşit gördüklerimizle daha yakın durarak konuşuruz (Zillioğlu, 2018, s:178-180).

YÖNTEM

Sözsüz iletişim yönetiminde liderin önemine vurgu yapan bu araştırmada amaç, Mustafa Kemal Atatürk'ün iletişimde önderliğini ortaya koyarken göstermiş olduğu yaklaşımların ve beden dilinin başarılı liderliğine olan katkısını açıklayarak, sözsüz iletişimin liderlikte önem teşkil ettiğini görünür kılmak ve bu süreci başarıyla yöneten Atatürk'ün etkili iletişim yöntemlerini açıklamaktır. Bir liderin halkıyla kurmuş olduğu iletişimde sahip olduğu beden dilinin ne denli etkisinin olduğu, doğru bir üslupla sahneye çıkan Atatürk'ün farklılığını ortaya nasıl koyduğu anlaşılmalı çalışılmış ve liderin davranışlarının insanlarla kurulan iletişimde ve ilişkide öneminin olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Araştırma, toplumda güçlü reformlar yaratarak iletişimi etkili bir şekilde yöneten Atatürk'ün iletişim kurma şeklinin bir topluma yön verebilme düzeyinin anlaşılması bağlamında büyük önemdedir. Atatürk'ün ortaya koyduğu liderlik, sözsüz iletişime örnek teşkil etmiş ve bir liderin halkıyla olan iletişimini görmemizi sağlaması açısından yararlı bilgiler sunmuştur. Araştırma, bir liderin kişilik özelliklerinin yanı sıra beden dili kullanımının da son derece önemli olduğunu göstermiştir.

Atatürk'ün sözsüz iletişim yönetimini ele alan bu araştırmada, Bilgi ve Belge Kaynaklarının Kullanılması Yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmalarda kullanılacak bilgi ve belge kaynakları sonsuzdur. Kendiniz ve dışınızdaki her şey bilgi ve belge kaynağı olabilmektedir. Bilgi ve belge kaynaklarını iki farklı biçimde sınıflandırmak mümkündür. Bunlardan birincisi niteliklerine göre bilgi kaynakları, ikincisi buldukları ortama göre bilgi kaynaklarıdır. Niteliklerine göre bilgi kaynakları şöyle sınıflandırılabilir; yazı temelli, görüntü temelli, ses temelli, görsel-işitsel temellidir. Buldukları ortama göre bilgi ve belge kaynakları ise; geleneksel yazı ortamlarında, filmsel yüzeyde, bilgisayar üzerinde, taşınabilir manyetik ortamda, taşınabilir yonga üzerinde, diğer ortamlarda şeklinde sınıflandırılmaktadır (Geray, 2006: s. 183-184). Yazı temelli kaynaklar içinde; kitap, rapor, tarama eserler, dergi, bülten, gazete, belgeler, arşivler yer almaktadır. Görüntü temelli kaynaklar; fotoğraf, nesnelere, afiş, çizim, ses temelli kaynaklar; radyo programları, müzik kayıtları, ses efektleri, ses kayıtları şeklindedir. Görsel-işitsel kaynaklar arasında; TV programları, sinema filmleri, video kayıtlar, belgeseller, sahne sanatları yer almaktadır.

Geleneksel yazı ortamlarını; tablet, taş, papirüs, parşömen, kütüphaneler, arşivler oluşturmaktadır. Filmsel yüzey; mikrofiş, saydam, fotoğraf kağıdı üzerinde karşımıza

çıkılmaktadır. Taşınabilir manyetik ortam; video kaset, ses kaset, CD-DVD, disket olabilmektedir. Taşınabilir yonga olarak; e- kitap yongaları, hafıza depolama yongaları, bilgisayar ortamında ise; yerel ağ bilgisayarları, internete bağlı bilgisayar şeklinde sıralamak mümkündür. Araştırmada niteliklerine ve buldukları ortama göre bilgi ve belge kaynaklarının her ikisi de kullanılmıştır.

Araştırma da veri toplama aracı olarak, çalışmanın konusunu içeren detaylı literatür taraması yapılmış (kitap, makale, bildiri, tez, konferans) ve basın yayın organlarında yer alan haber ve video incelemesi gerçekleştirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanlığı ve Atatürk Araştırma Merkezinin yayınladığı fotoğraf albümlerinden toplamda 2072 fotoğraf incelenmiş ve buna ilaveten müzelerde bulunan ve internet ağında yer alan fotoğraf incelemelerinde bulunulmuştur.

Atatürk'e ait olan eşyaların sergilendiği müzelerden olan Atatürk Müzesi (İnkılap Müzesi), Harbiye Askeri Müzesi ve Pera Palace Hotel Atatürk Müze odasından bilgiler edinilmiş ve fotoğraf çekimi gerçekleştirilmiştir. İnternet kanalı aracılığıyla video, belgesel incelemeleri gerçekleştirilmiş ve bilgilere erişim sağlanmıştır.

Sözsüz iletişim yönetiminde Mustafa Kemal Atatürk'ün beden dilinin değerlendirilmesinde fotoğraflar açısından bir sınırlandırılmaya gidilmiş ve İstanbul ilinde yer alan Atatürk Müzesi (İnkılap Müzesi), Harbiye Askeri Müzesi, Pera Palace Hotel Atatürk Müze odası ve TSK'nın Mustafa Kemal Atatürk için oluşturmuş olduğu albüm dosyalarından faydalanılmış, ayrıca Atatürk Araştırma Merkezi veri tabanı bilgi bankasında yer alan fotoğraflar dikkate alınmıştır. Atatürk'ün ses özelliklerinin değerlendirilmesinde de bir sınırlandırma söz konusudur. Atatürk Araştırma Merkezi ağında bulunan mektup ve telgraflar değerlendirilmeye alınmış ve video-belgeseller üzerinden bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde nitel bir araştırma metodu izlenerek, sosyal olgu ve belgelerin değerlendirilmesi, bilgiler edinilmesi çerçevesinde metodolojik olarak içerik analizi kullanılmıştır. Verilerin analizi kapsamında, arşivlerden, resmi kurum yayınlarından, belgelerden, gazetelerden, belgesel, video ve çeşitli görsel dokümanlardan, internet kaynaklarından elde edilen bilgiler sistematik olarak incelenmiştir. Sözsüz iletişim ölçüt ve bileşenleri kategorilere ayrılarak, bu bölümlendirmeler arasına giren görsel, yazılı dokümanlar çoklu ve farklı açıdan karşılaştırmalı şekilde incelenerek bu temalar arasındaki tutarlılık ilişkileri açıklanmıştır. Sözsüz iletişim bileşenlerinden çıkarımlar elde etmek üzere kaynakların (kitap, gazete, film, arşiv, belge, video, fotoğraf vs.) seçilmesi işlemleri yapılmış ve bunların

sözsüz iletişim bileşenleri içine dağılımı sağlanarak anlamlı bir şekilde bölümlere ayrılmış ve bu noktada ortak anlamlara varılmıştır.

BULGULAR

Sözsüz iletişim yönetimini başarılı bir şekilde gerçekleştiren Mustafa Kemal Atatürk'ün yürütmüş olduğu iletişim kapsamında yapılan araştırmalar ve analizler sonucunda önemli bilgiler elde edilmiş ve bu bilgiler ışığında Atatürk'ün sahip olduğu imajının, iletişimi başarılı bir şekilde yönetmesinde önemli bir etken olduğu ve halkıyla kurmuş olduğu iletişime yön verdiği görülmüştür. Araştırma, Atatürk'ün etkili iletişim yönetimiyle kendine önemli bir alan yarattığını göstermektedir. Çalışma, Atatürk'ün liderliğinin yanında iletişimi de etkili kullanan güçlü bir iletişimci olduğunu görmemizi sağlayarak, gerçekleştirdiği iletişim yönetiminin, güçlü ve çekici bir kimlik yaratmasına ve uluslararası bir üne kavuşmasına neden olduğu anlaşılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün sözsüz iletişim yönetiminde yapılan incelemelerde yüz ifadelerinin kontrollü , kararlı ve etkili olduğu görülmüştür. Kitleleri harekete geçirebilmede güvenli ve rahat bir portre çizmesi ve bunu tüm doğallığıyla olumlu bir çerçeveye oturtması kararlı bir hava yaratmıştır. Özellikle araştırmalar, Atatürk'ün sesi kullanım şeklindeki kararlılık ve konuşmalarına olan hakimiyeti açısından da dikkat çekmektedir. Zengin kelime haznesi ve dilin inceliğine vakıf olması cümlelerine akıcılık kazandırmıştır. Ayrıca ikna edici, gür ve güçlü ses tonu konuşmalarına ahenk, vurgu katarak hitabeti etkili kullandığını göstermiştir. Atatürk'ün jest ve postür kullanımında ise hareketli, kalabalıklar içinde rahat, insanlarla yakın temasta olduğunu görmekteyiz. Kullandığı samimi jestler, güven veren beden duruşu ve insanlarla olan yüz yüze iletişimi etkili bir kişisel imaj oluşturmasını sağlamıştır. Kişisel görünümü ve giyimi daima özenli, her zaman tıraşlı, temiz bir görüntüye sahip olduğu görülmüştür. Karakteristik yüz hatları ve zarif bedeni karizmatik bir lider olarak algılanmasını sağlamıştır. Atatürk zamanı da etkili bir şekilde kullanarak adeta zamanla yarışarak milli mücadeleyi yönetmiştir. Planlı ve stratejik zaman kullanımı ile köklü değişimleri hayata geçirmiş ve kısa sürede büyük işler ortaya koymuştur. Ayrıca yapılan araştırmalarda Atatürk'ün mekân kullanımını da başarılı şekilde gerçekleştirdiği görülmektedir. Kişisel alanını insanlara yakın tutması, yaşam alanında milletine genişçe yer vermesi, farklı ortam ve alanlarda kurmuş olduğu ilişkilerinde insanlarla iç içe olması farklılığını ortaya koymasını sağlamıştır.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN SÖZSÜZ İLETİŞİM YÖNETİMİ

ATATÜRK'ÜN YÜZ İFADELERİ (MİMİKLER) VE GÖZLERİ

Atatürk 1 Temmuz 1927 (www.atam.gov.tr)

Evrensel bir lider ve düşünce adamı olan, Mustafa Kemal Atatürk'ün yüz ifadeleri olumlu, karizmatik, entelektüel bir portre çizmiştir. Özellikle gülümsemesi O'nun yüz hareketlerine kontrollü, etkili, sevecen bir duygunun yerleşmesine neden olmuştur. Atatürk'ün yüz ifadesi ve hareketleri belirgin bir netliğe sahiptir ve vermek istediği mesajı anlaşılır kılmaktadır. Karakteristik bir yüze ve karizmatik bir duruşa sahip olan Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğraf albümlerine baktığımızda vermiş olduğu pozların son derece doğal olduğunu görmekteyiz. Atatürk fotoğraflarda şekilci bir biçimde poz vermemiş aksine fotoğraf kareleri, O'nun kendiliğini diğer bir deyişle kendi gibi davrandığını görmemizi sağlamıştır. Bakışlar ve duruşlar kararlı kişiliğini açık bir şekilde ortaya koymakla birlikte pozları kendini son derece rahat hissettiğini göstermiştir. Sahip olduğu dahilik özelliklerini, üstün kişiliğini, entelektüel birikimini yüzüne rahatça yansıtmayı başarmıştır. Fotoğraflarındaki doğallık, kendine olan güveni, mimiklerinin net bir çizgiyi yani karizmatikliğini yansıtmaması, O'nun dünya liderliğinin bir başka göstergesi olarak karşımıza çıkmasını sağlamıştır. Yüz ifadesindeki doğallık düşüncelerinin rahatlıkla anlaşılabilirliğini sağlamıştır. Atatürk en zor koşullarda dahi yüzünden kararlılık ve umut hissini yok etmemiştir. O'nun yüz hareketleri; dinleyen, araştıran, sorgulayan, ilgili, şefkatli bir ifade taşımaktadır. Yüz hatlarının belirgin asilliği, duygu geçişlerinin netliğini belirgin kılmıştır. Güven veren, gözlemci kişiliği yüz hareketlerinden de rahatlıkla anlaşılmaktadır. İletişim içinde olduğu kişilerin yaşı, cinsiyeti,

kültürü, statüsü farklılık göstermiş olsa da Atatürk göz teması konusuna özenle yaklaşmıştır. Davranış biçimleri kendiliğini ve samimiyetini yüz ifadelerinde ortaya koymuş, sosyal ve kibar oluşu, ifadelerinin yumuşaklığı, O'nun çekici bir lider olarak tanınmasını sağlamıştır. İlimli ifadesi, yüz hatlarının rahatlığı, gülümsemesinin gözleri ve dudaklarıyla bütünleşmesi karizmatikliğini oldukça somutlaştırmıştır. Atatürk söylemlerindeki içeriği ve anlamı yüz hareketlerine yansıtarak, bunu doğal bir görüntüyle, inandırıcı ve güven veren bir ifadeyle sergilemiştir. İnsanlara aktardığı iletilerinde, mesajını sadece sözel olarak aktarmamış, yüz ifadelerini kullanarak da iletişimine ahenk katmıştır Mustafa Kemal Atatürk'ün bakışları, son derece keskin, kendine güvenen, rekabetçi, kontrollü çelik gibi bir imaj çizmektedir. İleriye bakan mücadeleci bakışları, O'na kendine güvenen ve hakimiyetçi bir hava katmıştır. Atatürk'ün bakışları içinde bir dünyayı barındırmaktadır. O sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri değil aynı zamanda tüm dünya halkları tarafından saygı duyulan bir kişiliktir. Karakteristik bir yüze sahip olan Atatürk'ün bakışları liderliğinin bir aynası görünümünde olmuş, bakışlarındaki anlam kararlı bir lider olduğu mesajını vermiştir. O'nun gözlerindeki derinlik iletişimin önemli bir parçası olmuş, insanlar üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır (Gençer, 2017, s:202-209).

ATATÜRK'ÜN SES ÖZELLİKLERİ (SESİN DİLİ)

Ankara, 29 Ekim 1933 (www.tsk.tr).

Atatürk, bir devlet adamı ve çok yönlü bir düşünür olarak, devlet ve millet varlığının gerekli kıldığı çeşitli alanlarda konuşmalar yapmıştır. Ayrıca devrinin yazı dilindeki bütün inceliklere hakkıyla vakıf olduğundan, zengin bir kelime haznesi vardır (Korkmaz, 1981, s:83-

85). Mustafa Kemal Atatürk, askerlik derslerinin yanında matematiğe, edebiyata ve güzel söz söylemeye de meraklıydı. Harbiye’de ve Harp Akademisi’nde, memleket meseleleri ve millet davası ile ilgilenmesi sebebiyle aydın ve inkılapçı bir subay olarak tanınmaktaydı (Yamak, 2015, s:23).

Enginün’e göre, bir asker olarak Atatürk’ün öğrencilik yıllarında saat tutarak konuşma alıştırmaları yaptığını dair bilgiler bulunmaktadır. Atatürk’ün konuşmalarındaki kararlılık, kullanılan kelimelerin titiz seçimi, düşmanın güvenilmezliğini belirtme, ortaya çıkacak yeni meselelerin hallinde özden tavizsiz ama müzakereye hazır, esnek tavır, barış çağrısında cevap vermeye hazır fakat savaştan kaçmayacağını açıkça gösteren sözleri ve tavrı dikkat çarpılmaktadır. O herkesle net konuşmuş, her konuşmada söylenmesi gerektiği kadarını söylemiş, ama doğru bilgi vermiş, geleceğe olan güvenini hiç kaybetmemiş, mutlu yanları müjdelere ve kararlarını tebliğ ederken, umutlarını uyanık tutmuş dinleyicilerini de çekip götürmüştür (Enginün, 1996, s:83-84). Atatürk’ün öğrencilik yıllarından başlayarak ömrünün sonuna kadar hep okuduğu, görev nedeniyle cepheden cepheye koşarken boşalan cephanesandıklarıyla kitaplarını beraberinde götürdüğü, Cumhurbaşkanı olmasından sonra bile Ankara’dan İstanbul’a her gelişinde cephanesandıklarıyla kitap taşımaya devam ettiği bilinen bir gerçektir (Ekiyor, 2007, s:204). Konuşma ve beden diline olan hakimiyeti, cümlelerine yoğun anlam ve akıcılık kazandırmış, sahip olduğu keskin bakışları, insanlar üzerinde etki uyandırmıştır. Kurduğu cümleleri ve seçtiği kelimeleri büyük bir titizlikle belleğinden geçirmiş ve ses rengi ile etki uyandırmayı başarmıştır. Halkın huzurunda fikirlerini sunarken dinleyicilerine söylemlerinde, Türk Halkı’nın sonsuz ve onurlu hizmetkârı olacağına garantisini vermiştir. Atatürk’ün “Ben, gerektiği zaman, en büyük armağan olmak üzere Türk milletine canımı vereceğim.” söylemi ve ülkenin zor zamanlarında umutsuzluğa düşen milletvekillerine hitaben “İşittim ki bazı arkadaşlar yoksulluğumuzu bahane ederek memleketlerine dönmek istiyorlarmış. Ben kimseyi zorla Milli Meclise davet etmedim. Herkes kararında hürdür, bunlara başkaları da katılabilirler. Ben bu kutsal davaya inanmış bir insan sıfatıyla buradan bir yere gitmemeye karar verdim. Hatta hepiniz gidebilirsiniz. Asker Mustafa Kemal mavzerini eline alır, fişeklerini göğsüne dizer, bir eline de bayrağı alır, bu şekilde Elmadağı’na çıkar, orada tek kurşunum kalana kadar vatanı müdafaa ederim. Kurşunlarım bitince bu aciz vücudumu bayrağıma sarar, düşman kurşunlarıyla yaralanır, temiz kanımı, kutsal bayrağıma içire içire tek başıma can veririm. Ben buna ant içtim.” seslenişi onun sunumunda ortaya koyduğu duygusal etkiyi anlamamızı sağlamış ve Atatürk’ün hizmetkâr bir lider olduğunu göstermiştir (Gençer, 2017, s:163).

Bütün konuşmalarında kişilerin yetkisi üzerinde durmuştur. Sadece buna bakmak bile devleti yeni bir yapıya kavuşturma amacını göstermektedir. Yetkiler Millet adına kullanılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın B.M.M.'nin en heyecanlı günlerinde yaptığı konuşmalar, açık seçik söylenmesi gerekeni söylemesi ve zaman zaman çarpıcı ve zihinlerde uzun zaman kalacak cümleler sarf etmesi dikkati çekmiştir. Bu tür cümleler zamanla nutuktan ayrılarak tek başına sloganlaşmıştır (Enginün, 1996, s:85). Mert ve Açıkgöz'e göre, Atatürk'ün, pozitif ve toplum içinde konuşmaktan hoşlanan bir ruh özelliği olup, konuşurken, kesin ve kararlıdır. Yaşamında daima zamanlı ve yerli konuşmaya özen göstermiştir. Konuşmalarında nerede duracağını ve nerede ses tonunu değiştireceğini adeta bu konuda eğitim almış gibi çok iyi bilmiştir. Atatürk, çok güçlü bir konuşmacıdır. Başta büyük Nutuk olmak üzere, çeşitli yurt gezilerindeki söylev ve demeçleri bunun en güzel belgeleridir. İttihat ve Terakki Cemiyetinin uzunca bir süre genel sekreterliğini yapmış bulunan Mithat Şükrü Bleda: "...Mustafa Kemal, askerlerin, asker kaldıkça siyasetle uğraşmalarına sarahatle karşıydı. İttihat ve Terakki'nin ikinci kongresinde o kadar kuvvetli, mantıki delillerle müdafaa etti ki ordunun ve memleketin selâmeti için öylesine ikna edici bir konuşma yaptı ki ben, hitabet kudretini Ali Fethi hariç hiçbir başka asker arkadaşımda görmedim" demiştir (Mert ve Açıkgöz, 2015, s:71-102).

Atatürk, güv ve güçlü bir ses tonuna sahiptir. Konuşma tarzı vurgulu, açık ve ahenkli olmakla birlikte ses tonu ile fikirlerinin açıklanmış biçimi uyum içinde olmuştur. O'nun zengin bilgi birikimi konuşmasında kullandığı kelimelere ve cümleleri birbirine bağlayışındaki ustalıkta kendini göstermektedir. Kurduğu cümlelerin anlaşılabilirliği ve şıklığı Atatürk'ün derin bilgi birikimini ve üst kişiliğini ortaya koymaktadır. Tok sesi, konuşma tarzı ve cümlelerindeki anlam ve etkileyicilik, O'nun kendine olan güveninin ve cesur duruşunun simgesidir. Konuşmalarında vermek istediği mesaj, belirli bir düzende, vurgulu ve doğru bir telaffuzla gerçekleşmiştir. Güven verici ses tonu, konuşmalarına olan hakimiyet, giyimine gösterdiği özen, konuşmasına kattığı duygu, O'nun başarılı bir hitabet yeteneğine sahip olduğunu görmemizi sağlamaktadır (Gençer, 2017, s:133). Taştekin'e göre, Atatürk'ün hitabet gücü örnek düzeydedir. Çok kitap okuması ve üç kıtaya hükmeden zengin Türk kültürü ve uygarlığını özümsemiş olmasının bu niteliğe katkısı büyüktür. "Türk dili, Türk Milleti'nin kalbidir, zihnidir." diyen Atatürk, Türkiye Türkçesinin bilim ve kültür dili olarak hak ettiği yüksek seviyeye çıkması için olağanüstü çaba göstermiştir. Başarılı hitabeleri ve bir dil bilgini gibi Türkçenin her yönüyle yakından ilgilenmesi, bilimsel çalışmalara öncülük etmesi ile de halkına örnek olmuştur. O sadece Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu değil aynı zamanda günümüz Türkiye Türkçesinin de mimarlarından. Alfabeden yazım kurallarına kadar dilin her

inceliğiyle yakından ilgilenmiştir. Atatürk günümüz dünyasında en çok insan tarafından konuşulan, en geniş coğrafi alanda kullanılan ve kökeni en eski beş dilden biri olan Türk dili çınarının yer yer kuruyan dallarını budamış, köklerini yeni bilimsel bulgularla beslemiş ve genç Türkiye Türkçesinin filizlenerek dal budak salmasına imkân hazırlamıştır (Taştekin, 2015, s:1082).

ATATÜRK'ÜN JESTLERİ VE POSTÜRÜ

Mustafa Kemal Atatürk, sözsüz iletişimde insanlarla duygusal anlamda yakınlaşmış, kalabalıklar arasında rahat bir şekilde dolaşmıştır. Gövdesi, karşısındaki kişiye yönelik yakın duruş sergilemiş ve gövdesiyle etrafında hakimiyet uyandırmaya çalışmamıştır. Sözsüz iletişimde, heybetli, dik, ince, narin bir görüntü çizmiştir. Kalabalıklar arasında yürürken sürekli selam vermiş, verilen her selamı almış ve başının pozisyonunu aşağıya doğru eğerek selamın içine saygı unsurunu da katmıştır. Atatürk'ün vücut dilinde sürekli bir hareketlilik görülmekle birlikte duruşuna, keskin bakışlarına, tempolu adımları sürekli eşlik etmiştir. Gövdesi insanlara yakın mesafede ve etrafındakilere bir şeyler anlatma çabası içinde olmuştur. İnsanlarla konuşurken gülümsemeyi, göz teması kurmayı ve baş hareketleriyle sürekli konuşmasına vurgu katmayı eksik etmemiştir. İnsanların ilgisi karşısında, şapkasını çıkarmış ve etrafındakilere öyle selam vermeyi tercih etmiştir. Büyük kalabalıklar içerisinde rahat bir şekilde dolaşmış, insanlarla iç içe olmuştur. Yanındakilere önemli gördüğü bir konuyu anlatırken el hareketleriyle durumun önemine vurgu katmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, sözlü iletimi etkili kullandığı kadar sözsüz iletişimde de etkinliğini ortaya koymuş ve insanlarla sürekli yakın mesafeyle iletişim kurmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, sözsüz iletişimde baş hareketlerini de çok sık kullanmış, özellikle konuşma içinde olduğu kişilere başıyla da yaklaşarak mesafeleri ortadan kaldırmıştır. Sözsüz iletişimde iletişimsel bir gönderge olarak kullandığı baş pozisyonlarını, sürekli net iletiler göndermede kullanmıştır. Yüz yüze iletişimde ortaya koyduğu hareketleri, verilen bilginin somut hale dönüşmesine yardımcı olmuştur. Atatürk'ün özgüvenli ve ince duruşu asaletini gözler önüne sermekle birlikte Türk ulusunun karakterine ve görünümüne de ayna tutmuştur. Mustafa Kemal Atatürk güçlü kişiliğini medeni duruşuyla belirgin kılmış ve entelektüel birikimi O'nun duruşuna sanatsal bir görünüm katmıştır. Beden duruşu; hareketli, baş bölgesi dik, bakışları karşısındaki insana yönelik olmuştur. Çağdaş ve nezih duruşunun güven veren yapısı, Atatürk'ün güçlü bir insan olduğu izlenimi uyandırmıştır (Gençer, 2017, s:192-195).

Malatya, 14 Kasım 1937 (www.tsk.tr).

Çeliker'e göre, dünyanın kaderini değiştiren liderler arasında beden dilini en başarılı kullanan siyasi liderlerden biri Mustafa Kemal Atatürk'tür. Atatürk sadece beden dilinin önemini değil aynı zamanda kitle iletişim araçlarından fotoğrafın da önemini en erken kavrayan liderlerden biridir. Öyle ki yanında sürekli fotoğrafçı bulundurması bunun en önemli göstergelerinden biridir. Ünlü tarihçi Cemal Kutay'ın 2005 yılında Bayraktaroğlu'na ifade ettiğine göre Atatürk, tarih yazdığının bilincindeydi. Fotoğrafçılara duracakları yerleri bile söylemekteydi. Ayrıca fotoğraflarından anlaşıldığı kadarıyla Atatürk'ün sözsüz iletişim konusunda da iddialı bir lider olduğu söylenebilmektedir (Çeliker, 2009, s:49). Mustafa Kemal Atatürk, çevresinde bulunan insanlara ilgiyle yaklaşmış ve onları titizlikle dinlemiştir. Vücudunun, baş kısmının insanlara yakın oluşu Atatürk'ün iyi bir dinleyici olduğunu göstermektedir. Statü gözetmeksizin her yaştan insana tepeden bir baş hareketiyle yaklaşmamış tam tersine onlara hep yakın olmaya çalışarak, halkından kopuk olmamaya özen göstermiştir. Beden diliyle kurmuş olduğu yakınlık ve gerektiğinde onlarla aynı seviyeye gelebilmek için başının aşağıya doğru eğim göstermesi, onları dikkatle dinlediğini, söylenen şeyleri önemseydiğini ve karşısındakini değerli gördüğünü anlatmaktadır. Başını iletişim içinde olduğu kişiye karşı eğmesi ve ara mesafeyi yakın kılması, karşısındaki kişiye karşı olumlu duygular içinde olduğu mesajını vermektedir. Halkçı bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk, insanlar arasında bir ayırım gözetmemiş, hümanist kişiliğiyle onlarla daima iç içe olmuştur. Dik ve

heybetli bir edayla duran başı, O'nun asilliğini bir kez daha ortaya koymuştur. Etkili bir iletişim sürecinin gerçekleşmesine olanak sağlayan beden dili sinyalleri karşı tarafın dikkatini çekme ve güven uyandırma da önemli bir iletişimsel tekniktir. Atatürk'ün kendini doğru ifade eden ve açık olan beden dili sinyalleri çevresinde olumlu duygular uyanmasına neden olmuştur. Değişimin kendisi olan Mustafa Kemal Atatürk'ün hayat felsefesinin özünü; özgürlükçü yanı, akıl ve bilimi rehber edinmesi, vatanın bağımsızlığı için gösterdiği çetin mücadeleler, en büyük eseri olan Cumhuriyeti kurması, O'nun liderlik özelliklerinin birer göstergesidir. Atatürk'ün yüksek algı yeteneği ve ileri görüşlülüğü sergilediği tavırlarda görünür olmuş ve ülkesi adına büyük fedakârlıklar yapmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün çeşitli durumlar karşısında ortaya koyduğu tavırları, içinde bulunduğu çevreyi ve insanları değiştirmeye yönelik olmuştur. İnsanlara karşı göstermiş olduğu genel tavırlar, insanlarla kurduğu olumlu etkileşime olanak sağlamış ve onları düşünmeye yönlendirmiş, içinde bulunduğu çevrede farkındalık yaratmıştır (Gençer, 2017, s:194-209)

Mustafa Kemal Atatürk, dünya görüşü ve çağının çok ötesinde olan vizyonuyla düşüncelerini şekillendirmiş, bu düşüncelerini dile getirirken ise ellerini bir orkestra şefi gibi kullanmıştır. Sözlü ya da sözsüz iletişimini daha etkili kılmak için söylemleri elleriyle uyum içinde olmuş, özellikle heyecan içinde ve önemli gördüğü bir konunun daha net anlaşılmasını sağlamak adına enerjisini ellerine yansıtmıştır. Ellerin açık bir şekilde karşı tarafa bakması ve kapalı olmaması güvenilirliğini ortaya koyduğunu göstermektedir. Atatürk'ün fikir ve hareket dünyası hep bir devinim içinde olmuş durağan olmamıştır. Dolayısıyla hızlı fikir ve yaşam tarzı, O'nun beden dilinin hareketli bir yapıda olmasına neden olmuştur. Konuşmasını daha anlaşılır kılmak ve karşı taraftan istenileni net bir şekilde belirtmek için ellerini sık kullanmış ve avuçlar genelde açık, karşısındakine yönelik olmuştur. Özgür düşünce yapısı ellerini de özgür kılmış ve düşüncelerine vurgu katmıştır. Vücudu ve söylemleri elleriyle uyum içinde olmuş, açık ve kişiye bakan avuçları karşı tarafta uyum, ikna, güvenilirlik hissinin uyanmasına ön ayak olmuştur. İnsanlarla yakın mesafe kuran Mustafa Kemal Atatürk, tokalaşmalarında samimi bir görüntü çizmiş ve bu konuda istekli olduğunu göstermiştir. Atatürk, kendisiyle tokalaşmak isteyen insanlara karşı, güvenli bir tutuş sergilemiştir. Karakterini ortaya koyan tokalaşmaları, saygıyı esas almış ve Atatürk'ün ilgiyle insanlara yaklaştığını anlamamızı sağlamıştır. Tokalaşma şekli bir insanın karakterini ve iletişim şeklini dile getiren önemli jestlerden birini oluşturmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk, tokalaşma biçimlerinde doğal bir görüntüye sahip olmuş ve bu samimiyet mimiklerine yansıyarak, O'nun kurmuş olduğu iletişimden son derece memnun olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin karizmatik lideri Mustafa

Kemal Atatürk'ün bedeninin pozisyonu, karşısındakine bakacak şekildedir ve el sıkma biçimi elini tuttuğu kimselerle mutlu olduğu sinyalini vermiştir. Atatürk insanlara dokunmaya ve onlarla tokalaşmaya istekli bir kişiliktir. Gülümseyen gözleri de her daim bu durumun ispatı olmuştur. İçinde bulunduğu ortama göre bacak hareketleri, oturma şekli farklılık göstermiş, özellikle rahatlığı esas aldığına vurgusu olmuştur. O, gerek zarafetini dik bir şekilde ayak üstüne atmasıyla gerekse de bağdaş kurup tüm doğallığını yansıtan oturma biçimle göstermiştir. Aldığı pozisyonlar, O'nun bulunduğu ortamda kendini ayrıcalıklı görmediği mesajını vermektedir. Mustafa Kemal Atatürk yaşamının büyük bir bölümünü savaş meydanlarında geçiren bir lider olmasına rağmen, beden dilindeki incelik, bakım ve yüksek görgüsü takdir edilesi bir durum olmakla birlikte, yürüdüğünde heybetinin de O'na eşlik etmesi, ayaklarının yere basan ve özgüvenli yürüyüşü dikkat çeken önemli özelliklerinden biri olmuştur. Atatürk'ün oturma biçimlerinde insanlara olan yakın mesafesi iletişime hazır olduğu ve etkileşim kurmak konusunda istekli olduğu mesajını vermektedir. Yan yana insanlarla olduğu fotoğrafları, Atatürk'ün iş birliğine ve uzlaşmaya açık bir kişi olduğunu görmemizi sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün beden dili asilliğini ortaya koyan önemli bir göstergedir. O'nun kuvvetli iletişim yönü konuşmalarında, yaptığı işlerde, yaşam şeklinde olduğu kadar bacak hareketlerinde de kendini göstermektedir. Kişinin algı ve düşünce dünyasıyla ilgili mesajlar veren bacak ve ayak hareketleri, Atatürk'ün oturma biçimlerinde asilliğini, mesafeyi yok saymışlığını, nazik bedenini ve karakterinin yüksek olduğunu göstermiştir. O'nun zekâsı, iyi eğitilmiş oluşu, donanımı vücut dilinde kendini ele vermiş, bu durum her ortamda sakin bir görüntü çizmesine neden olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, sergilemiş olduğu jestlerine duygularını katmış, jestleri insanlarda etki uyandırmış ve güçlü beden dili kullanımı, Atatürk'ün iyi bir iletişimci olduğunu göstermiştir. Mesajlarının açık ve etkili sunumunu, başarılı jestleriyle de pekiştirerek ilginin üzerinde toplanmasını sağlamıştır. Vücut hareketlerini kontrollü, güven verici, ikna edici bir şekilde kullanarak çevresinin düşüncelerine yön vermiştir. Özellikle yaptığı konuşmalarının jestleriyle ahenk içinde olması söylemlerinin kalıcı etkiler bırakmasına neden olmuştur. Düşüncelerini destekler nitelikte olan jestleri, Atatürk'ün hislerinin rahatlıkla anlaşılmasını sağlamış, saygın kimliğiyle ilgili sinyaller veren beden dili, doğru imajının yansımaları olmuştur. El-kol hareketlerindeki rahatlık, yüzündeki samimi mimikler, baş kısmının yumuşak ve ilgili yönelimi, vücut duruşunun insanlara yakın, dik ve dengede olması, Atatürk'ün sözsüz verdiği mesajlarda da etkili liderliğini ortaya koyduğunu göstermiştir (Gençer, 2017, s:197-212).

ATATÜRK'ÜN KİŞİSEL GÖRÜNÜMÜ (FİZİKSEL GÖRÜNÜM)

İnsanlar hakkındaki gerçeklerin ve önyargıların daha yüksek oranda varsayımların temel alınarak değerlendirilmeleri sonucunda izlenimler oluşmaktadır. Kişilerin yargılarının çıkış noktasında yer alan önyargıların birçoğu dış konuşma, bir diğer deyişle görünüşe dayanmaktadır. Giyim tarzı, saç modeli, kullanılan parfüm ve aksesuarlar, hepsi bir arada yaratılmak istenen imajla doğrudan bağlantılıdır. Bulunulan her ortamda başarılı olabilmek, hakkınızda yapılacak değerlendirmelerin olumlu yönde olmasıyla bağlantılıdır. Thourlby, insanları değerlendirme aşamasında giyim tarzının ve görünüşün iki önemli kriter olduğunu vurgulamaktadır. İlk izlenim açısından büyük rol oynayan fiziksel çekicilik, giyim tarzı ile desteklendiğinde, yarattığı etkiyi olumlu yönde artırmaktadır (Dincer, 1998: s. 16-17).

Boyu, 1,74 cm, kilosu, 74-76 kg, ayakkabı numarası 42'dir. Atatürk'ün boy, kilo ve ayakkabı numarasına ait bilgiler, uzun yıllar Atatürk'ün yanında bulunan ve 1927'de Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürü, 1932'den Atatürk'ün ölümüne kadar Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olarak görev yapan Hasan Rıza Soyak'ın "Atatürk'ten Hatıralar; C I, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 1973, s.3" adlı eserinden yararlanılarak ve Anıtkabir Komutanlığında yer alan şahsi eşyaları üzerinde yapılan tespitlere dayanılarak hazırlanmıştır (www.tsk.tr). Mustafa Kemal Atatürk orta boylu, narin elleri ve ayakları bulunan, ince sesli bir insandır. Fiziki görünümü etkileyici, her zaman tıraşlı, temizlik konusunda çok titizdir (Mert ve Açıköz, 2015, s:71-246).

Halide Edip, eşi Adnan Adıvar'la birlikte mücadeleye katılmak için Ankara'ya geldiği dönemde, onları karşılamak için istasyona Mustafa Kemal Atatürk gelerek Halide Edip Adıvar'ın trenden inmesine yardım etmiştir. Bu karşılaşmada Halide Edip, Atatürk'ün ellerine dikkat çekerek izlenimlerini şu şekilde dile getirmiştir:

"...Ansızın bulunduğumuz vagonun kapısı açıldı ve Mustafa Kemal Paşa basamaklardan inmeme yardımcı olmak için elini bana doğru uzattı. O solgun ışıktaki bedeninin net olarak görebildiğim tek parçası, bir erkeğin fiziksel açıdan en karakteristik uzvu olan eliydi. Küçük, son derece biçimli, ince, narin parmaklı, teni beyaz ve pürüzsüz bir el! Kadınsı bir el değildi bu, ama onun bir erkek eli olabileceği de pek akla gelmezdi... Anadolu insanların elleri genellikle kocaman, geniş ve zalimleri gırtlaklarından yakalayacak güçte görünmektedir. Mustafa Kemal'in gergin derili, uzun parmaklı beyaz elleri bunlardan farklıydı" (Günçikan, 2010, s:23).

Afet İnan Hanım ve Nadi Abalıoğlu Bey ile, Yalova 8 Ağustos 1930 (www.tsk.tr).

İzmir'in kurtuluşundan birkaç gün sonra Churchill'in gazeteci ve heykeltıraş yeğeni Clare Sheridan, The New York adına Mustafa Kemal'le görüşmektedir. Sheridan'ın asıl amacı dünyaya parmak ısırtan Mareşal'in bir heykelini yapmaktır. İlk karşılaşmada gazeteciyi en çok Mustafa Kemal'in üniformasının sadeliği şaşırtmakta açık sarı saçları, mavi gözleriyle bir doğuludan çok batılıya benzediğini düşünmektedir (Günçikan, 2010, s:26). Mustafa Kemal Atatürk'ün etkileyici görüntüsünde ilk dikkati çeken cesur ve derin bakışlarıdır. O'nun bakışları sahip olduğu enerjyi, kararlılığı, güveni açık bir şekilde yansıtarak, gözlerindeki mavi derinlik kararlılığını büyük ölçüde ortaya koymaktadır. Atatürk yaşamı boyunca fiziki görünümü üzerinde titizlikle durmuş, görünüşüne dikkat etmiş ve kilolu biri olmamıştır. Zarif bedeni ve karizmatik duruşu ile dikkatleri üzerine toplamayı başarmıştır.

Cemal Kutay, Atatürk'ün bakışlarını "...Sevecen, kucaklayan, okşayan, olaylara göre ufkunuzu genişleten ya da sizi kahreden, yere yıkan bir bakışı vardı..." şeklinde tanımlamıştır (Özgentürk, 2010, s:76).

Sadece hastalığının ilerleyen günlerinde kilo alan Atatürk, gençliğindeki vücut ölçülerini yıllarca korumuştur. Bunun bir nedeni de spordur. Ata binmiş, güreşmiş, kürek çekmiştir. En sıkıntılı, zorlu günlerinde dahi ya güreşmiş ya cephede, sivilde, hatta sahilde güreş yarışmaları düzenlemiştir. Bazen Çankaya Köşkü'nün güvenliğini sağlayan askerlerden güreşmelerini istemiş bazen Florya sahilinde kendisi güreşe tutuşmuştur (Günçikan, 2010, s:38). Mustafa Kemal Atatürk'ün sahip olduğu konumu, görünümüne gösterdiği özen,

giysileriyle ön plana çıkmasını sağlamış ve bu durum etrafı tarafından örnek alınmasına neden olmuştur. Kişiliğindeki modern çizgi, Atatürk'ün giyim kuşamına da yansıyor bir liderin görünümü ile örnek temsil etmesini sağlamıştır. Kılık kıyafetleri ile içinde bulunduğu dönemin sınırlarını aşarak, çağdaş Türk insanını en iyi şekilde temsil etme görevini yerine getirmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, fiziksel özellikleri ile kalıcı etkiler bırakan karizmatik bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtişamlı duruşu, entelektüelliğini yansıtan keskin ve cesur bakışları, zarif, karakteristik yüz hatları, gür kaşları, zarif elleri ve deniz mavisi gözleri, O'nun belirgin fiziksel özellikleridir. Atatürk kendine ve çevresindeki insanlara olan büyük saygısından dolayı daima tıraşlı, temiz ve bakımlı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk'ün kişiliğindeki vasıflar, O'nun dış görünüşüne de belirgin bir şekilde yansımıştır (Gençer, 2017, s:89).

ATATÜRK'ÜN ZAMAN KULLANIMI

Mustafa Kemal Atatürk, milli birliği sağlayan başarılı bir lider ve efsanevi bir devlet adamı olarak milletin geleceğine yön tayin ederken zamanın ötesinde vizyonuyla önemli işler ortaya koymuştur. Türk bağımsızlık savaşı için vermiş olduğu mücadele de zamanla yarışmış ve efsanevi kişiliğiyle milli mücadeleyi yöneterek çağdaş ve özgür bir millet yaratmıştır. Yaşamı boyunca yaptığı işler, görev ve sorumlulukları, çocukluğu boyunca göstermiş olduğu mücadele ve sonucunda da yaratmış olduğu en büyük eseri olan Cumhuriyet, Atatürk'ün başarılı bir zaman yöneticisi olduğunu göstermektedir. Zamanı yönetirken, kendi ulusunun olduğu kadar, diğer dünya milletlerinin de mutluluğunu göz önüne alarak çabalarda bulunmuş, insanlığın hür bir yaşam sürmesi ve adaletli bir dünya düzeni için büyük bir kararlılıkla zamana meydan okumuştur. Okul yıllarından itibaren yapacağı işleri planlı ve istikrarlı bir şekilde planlayan Atatürk, zaman içinde yaşadığı acılara ve olumsuz koşullara rağmen pes etmemiş, öngörüsü sayesinde geleceğe yönelik devingen bakış açısını kaybetmemiştir. İçinde yaşadığı zamanı şekillendirmeyi ve yönetmeyi başararak daha iyi bir dünya için sürekli çalışan bilinciyle, daha az zamanda daha büyük işler yapacağız felsefesini hayata geçirmeyi başarmış bir inkılapçıdır.

Anlık uğraşlar yerine köklü değişimler ve sürekli işlere zaman ayırmıştır. Radikal önerilere ve çözümlere önderlik etmiştir. İnisiatif kullanmış, organize etmiş ve yetkilendirmiştir. Kendisine değil, Türk halkına övgüler yağdırmıştır, benliğini ikinci plana atmış, Türk halkını alkışlamış ve iyi hissetmelerini sağlamıştır. Kendisini bütünün bir parçası olarak algılamıştır. Geçmişten ders çıkarmış, anı iyi değerlendirmiş ve geleceği kurmaya çalışmış bir liderdir. 1881 ve 1938 yılları arasında birçok değişime ve yeniliğe önderlik etmiştir.

Tarihte hiçbir lider bu kadar kısa sürede büyük başarılar elde etmemiştir. Bu anlamda M. Kemal Atatürk tarihe damgasını vuran ilk ve tek liderdir (Geçikli, 2012, s:30-31).

16 Temmuz 1929-Çankaya, Ankara (www.tsk.tr).

Mustafa Kemal Atatürk'ün çağının önünde yürümesini ve bir lider olarak konumlanmasını sağlayan şey, O'nun sürekli halkın içinde olması ve yaşanılanları deneyimleme fırsatı bulmasıdır. Karşılaştığı ve maruz kaldığı her durumda karamsarlığa düşmemiş, edindiği her yeni deneyimle bir sonraki adımını belirlemiştir. İçinde yaşadığı tarih boyunca büyük savaşlara katılmış, savaşları başarıyla yönetmiş ve bu başarının kaynağının Türk Ulusu olduğunu dile getirmiştir. Tüm deneyimleri, O'na Türk Halkı'nın aydınlanması ve yoksulluğa mahkum edilmemesi için daha fazla çalışma azmi vermiştir. Her tehlikeyi büyük bir kararlılıkla göğüslemiş, umutlarını soldurmamış, önderlik yaptığı Türk toplumuna karşı vicdani bir yükümlülük taşımıştır. Yaşadığı dönemde edindiği acı deneyimler, Atatürk'ü çaresiz kılmamış aksine vatani ve halkı için canını ortaya koymak konusunda tereddüte dahi düşürmemiştir. Savaş meydanlarında ve bizzat sosyal hayatın içinde bulunarak edindiği deneyimler, halkının acılarına ve yaşadığı koşullara tanıklık etmesi, O'na büyük bir sorumluluk yüklemiş ve yaşamının büyük bir kısmı milletin bağımsızlığı için mücadele ile geçmiştir. Atatürk'ün yaşamı boyunca deneyimlediği olaylar, O'nu adım adım lider pozisyonuna taşımıştır. Zaman içinde sahip olduğu makam ve tecrübeler, Atatürk'ün deneyimlerini görmemizi sağlamıştır (Gençer, 2017, s:184). Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşam süresince, yaptığı işler, taşıdığı görev ve sorumluluklar, O'nun cesaret içinde elde ettiği birikim ve azminin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmasını sağlamıştır.

ATATÜRK'ÜN MEKÂN KULLANIMI

Mustafa Kemal Atatürk, halkının içinde olan ve yaşam alanında milletine genişçe yer veren insancıl bir liderdir. O'nun kullanmış olduğu alanını insanlara bu denli yakın tutması kendine ve halkına olan güveninin bir göstergesidir. Aşırı kalabalıklar içinde insanlarla sürekli diyalog içinde olması, O'nun sosyal bir lider olduğunu görmemizi sağlamaktadır. Sınırlarını etrafındakilere kapalı tutmamış aksine onlara özel olduklarını hissettirerek, fikirlerini dinlemiş ve onları önemsemiştir. Atatürk'ün farklı ortam ve alanlarda görünür olan ve kişisel ilişki derecesini ortaya koyan alan kullanımı, O'nun dışa dönük bir insan olduğunu göstermektedir. Mustafa Kemal Atatürk, öğretmen ve öğrencilerin olduğu bir fotoğrafta ders anlatan öğretmene olan saygısını, karşısındakinin alanına müdahale etmeden, ayakta bir duruş sergileyerek göstermiştir. Bu davranış şekli, O'nun yüksek kişiliğinin bir yansımasıdır. Atatürk'ün içinde bulunduğu ortamlar ve sergilediği tutum ve davranışlar sürekli insanlarla kişisel etkileşim halinde olduğunu göstermiş ve sosyal bir lider olarak algılanmasını sağlamıştır (Gençer, 2017, s:213-214).

Muhterem Erenli'nin anılarından (Benazus, 2012, s:258-259):

Atatürk'ün otomobili bir yerde durunca, çoluk çocuk, kadın erkek, genç yaşlı, hemen çevresini sarmaktaydı. Hatta zaman zaman otomobilin kapısından içeriye uzananlar olmuştur. Yalnız çocuklar, gençler değil, ak sakallı yaşlılar da genç lidere hayrandılar. Gezilerinde onlar da yolunu çevirmiş, uzun uzun konuşmuş, O'na dualar etmişlerdir. Atatürk halkının kendisine yaklaşmasından ayrı bir haz duymuş ve bu yaklaşımları önlemeye çalışanlara kızmıştır. Her yerde kendisine yüzlerce dilekçe ve mektuplar verilmiştir. Atatürk bunların hepsini dikkatle okumakta, okuduktan sonra da gereğinin yapılması için yanındakilere emirler vermekte ve sonucunu izletmekteydi. Bir gün bir köylü "Dilekçem var..." diye seslenerek, Atatürk'ün yanına kadar sokulmuştur. Atatürk'e uzatılan kağıtta hiçbir yazı olmadığı görülünce, Mustafa Kemal Paşa çok şaşırılmıştı. Köylü yurttaş boynunu bükmüş ve mahcup bir durumda Mustafa Kemal Paşadan şöyle özür dilemiş ve seslenmiştir:

-Nidersin Paşa Hazretleri...Seni görmek amaç...Bu dilekçem bir bahanedir... diyerek, Gazi Mustafa Kemal Paşanın ellerini öpmüş ve uzun uzun dualar etmeye başlamıştır.

Sivas, 20 Kasım 1930 (www.tsk.tr).

Karizmatik bir lider olan Atatürk, içinde bulunduğu ortamlarda kendini diğer insanlardan üstün görerek ayrı konumlandırmamış, yeri geldiğinde diğerleriyle eşit şartlarda oturmuş, sohbet etmiş, yemek yemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün halkçı kişiliği, O'nun sade bir yaşam sürmesini sağlamış, övgüler karşısında dahi mütevazî kalmayı başarmıştır (Gençer, 2017, s:215).

SONUÇ

Araştırma, ulusal ve uluslararası boyutta sahip olduğu siyasi liderlik ve diğer vasıflarıyla ön plana çıkarak, kitlelerin hayranlığını kazanan evrensel bir lider olan Mustafa Kemal Atatürk'ün sözsüz iletişim yönetimini konu almıştır. Güçlü siyasi lider imajıyla iç ve dış ilişkilerde en iyi şekilde milletini ve ülkesini temsil eden Atatürk, iletişim ve liderliği büyük bir mücadele ve azimle yürüterek dünya lideri konumuna erişmiştir. Atatürk'ün yıllarca büyük bir kararlılık ve azimle yaratmış olduğu güçlü imajı doğrultusunda yürüttüğü iletişim çabaları, liderliğini yaptığı Türk Milletinin saygın bir konuma kavuşmasında çok önemli bir gösterge özelliğinde olmuş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş uygarlık düzeyinde olmasını sağlamıştır. Araştırma, iletişim biliminin önemli bir parçası olan sözsüz iletişimi ve bu alanda etkin olabilmek için ortaya konulan liderlik ve liderin sahip olduğu imajı üzerinde durmaktadır.

Kamuoyu ile karşılıklı güven şeklinde gelişebilecek iletişim çabalarında liderin sahip olduğu imajın topluma yansıyan yönü önemlidir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği ve iletişimi örnek teşkil etmesi nedeniyle iletişim yönetiminde başarı elde etmeye çalışan liderler için yarar sağlamaktadır. Araştırma, Atatürk'ün sözsüz iletişiminin kapsamlı bir şekilde ele alınmasında bir ilki temsil ettiği için sonraki süreçte yapılacak çalışmalara bir taban oluşturması adına önemli bir fayda sağlamaktadır. Bu anlamda çalışma, etkili iletişimi ve liderliği ortaya koymada, liderin sahip olduğu özelliklerin ve imajın iletişim sürecini şekillendirmesinde önemli bir bileşen olduğunu gösterme ve söz konusu iletişim çalışmalarını yürüten kurumlar, ön plana çıkmak isteyen liderler ve bu alanda çalışma yürüten kişiler için faydalı olması düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Benazus, H. (2012). Yaşamın İçinden Atatürk Anıları. İstanbul: Bizim Kitaplar
- Bahar, E. (2016). İletişim, Ankara: Detay yayıncılık,
- Çeliker, M. (2009). Lider İmajının Yaratılmasında Fotoğrafın İşlevi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Grafik Anasanat Dalı.
- Dincer, M.K. (1998). İş yaşamında ve Özel Yaşamda Kişisel İmaj. İstanbul: Alfa Yayıncılık
- Enginün, İ. (1996). Hatip Atatürk. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. 8, 83-85
- Ekiyor, C. (2007). Atatürk'ün Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı. Bişkek. 204.
- Günçikan, B. (2010). Şıklığı ve Zarafetiyle Bir Başka Mustafa Kemal. Haz: Nebil Özgentürk. Gazi'nin Son Tanıkları Anlatıyor; O Daima Şıktı. İstanbul: Bir Yudum İnsan Yayınevi. 23-38
- Geçikli, F. (2008). Halkla İlişkiler ve İletişim. İstanbul: Beta Yayıncılık
- Gençer, Y. (2017). Siyasal İletişim Yönetiminde Mustafa Kemal Atatürk'ün Lider İmajı. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 133-214
- Geçikli, F. (2012). Liderlik ve Duygusal Zekâ: Mustafa Kemal Atatürk Örneği. Atatürk İletişim Dergisi, 3, 30-31.
- Geray, H. (2006). Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş. Ankara: Siyasal Kitabevi
- Işık, M. (2018). İletişim Bilimine Giriş. Konya: Eğitim Yayınevi
- Işık M. (2018). İletişim ve Etik, Konya: Eğitim Yayınevi
- Kinsey Goman, C. (2010). İş Yerinde Beden Dili. İstanbul: Alfa Yayınları
- Kuhnke, E. (2007). Body Language for Dummies. England: Wiley
- Kaşıkcı, E. (2006). Yüreğini Bedenine Yansıt İmaj-İletişim Beden Dili. İstanbul: Hayat Yayıncılık

- Kormaz, Z. (1981). Atatürk'ün Kelime Dünyasında Dil ve Üslup Özellikleri. IX Türk Tarih Kongresi. 83-85.
- Lazar, J. (2009). İletişim Bilimi. Çev: Cengiz Anık. Ankara: Vadi Yayınları
- Mısırlı, İ. (2017). Genel ve Teknik İletişim Kavramlar İlkeler Uygulamalar. Ankara: Detay Yayıncılık
- Mert, Y. ve Açıkgöz, C. (2015). Atatürk'ün Liderlik Sırları. Ankara: Tutku Yayınevi
- Oyur, E. ve Sönmez, S. (2010). Genel ve Teknik İletişim. Ankara: Savaş Yayınevi
- Özgentürk, N. (2010). Gazi'nin Son Tanıkları Anlatıyor; O Daima Şıktı. İstanbul: Bir Yudum İnsan Yayınevi
- Perçin Akgül, K. (2014). İletişim, Dans ve Beden Dili. İstanbul: Cinius Yayınları
- Pease, A, Pease, B. (2004). The Definitive Book of Body Language. Australia: Pease International
- Schober, O. (1999). Beden Dili (Davranış Anahtarı). İstanbul: Arion Yayınevi
- Serimoğlu, N. (2013). Etkili İletişim. İstanbul: Cinius yayınları
- Tutar, H., Yılmaz, M.K. (2013). İletişim Genel ve Örgütsel Boyutuyla. Ankara: Seçkin yayıncılık
- Tutar, H., Yılmaz, M.K., Eroğlu, Ö. (2017). Genel ve Teknik İletişim. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Taştekin, A. (2015). Atatürk'ün Söz Diziminde "Ki" Bağlacı. Turkish Studies Dergisi, 10(16). 1082
- Yamak, H. (2015). Atatürk ve Liderlik. İstanbul: Yılmaz Basım
- Zıllıoğlu, M. (2018). İletişim Nedir. İzmir: Cem Yayınevi
- <https://www.youtube.com/watch?v=NHAUt6XHNCA> ET: 10.03.2017 Mustafa Kemal Atatürk Belgeseli
- <https://www.youtube.com/watch?v=5p2c15ZE5NA> ET: 10.03.2017 Mustafa Kemal Atatürk Belgeseli
- https://www.youtube.com/watch?v=_qA42qeQYDU ET: 12.03.2017 Mustafa Kemal Atatürk Belgeseli
- <https://www.youtube.com/watch?v=wSkaEMXqaho> ET: 01.04.2017 Yabancı Basında Atatürk Belgeseli
- <https://www.youtube.com/watch?v=ZXlrNpygJi8> ET: 20.05.2017 19 Mayıs'a Özel Atatürk Belgeseli
- <https://www.youtube.com/watch?v=AYGXVzajwfU> ET: 04. 04. 2017 Kurtuluş ve Atatürk Belgeseli
- <https://www.youtube.com/watch?v=P09t5jBi2w8> ET: 04.04.2017 Atatürk'ün Görüntüleri
- https://www.youtube.com/watch?v=WlAgSAb_uhQ ET: 04.04.2017 Atatürk'ün Görüntüleri
- <https://www.youtube.com/watch?v=rw0KS8PftJY> Old Movie Collector kaynaklı, belgesel E.T: 04.02.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=g0lMDKAWaQg> 29 EKİM 1933 Cumhuriyet'in 10'uncu yılı nutuk sunumu E.T: 26.01.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=Du2vfuuTYUM> 1 Kasım 1936 yılı Meclis Açılış Konuşması E.T: 26.01.2017

<https://www.youtube.com/watch?v=j9x1xyfeoeU> Atatürk'ün Amerika'ya yaptığı konuşma ET: 27.02.2017

<http://www.ataturk.net/foto/1937/index.html#> ET: 01.03.2017

<http://www.ataturk.net/foto/1927/index4.html#> ET: 01.03.2017

<http://www.ata.gov.tr/fotograflar/i%cc%87nkilaplar-do%cc%88nemi> E.T: 24.02.2017

<http://www.ataturk.net/foto/1921/index.html#> E.T: 24.02.2017

http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf E.T: 10.10.2016

http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_2.pdf E.T: 10.10.2016